

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Sociálně-právní ochrana dětí

25. listopadu 2009

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

ÚVOD

Program přednášky

- Obecný úvod
  - Vztah soukromého a veřejného práva
  - Blaho dítěte
- Sociálně-právní ochrana dětí
  - Vymezení pojmu
  - Projevy v právním řádu ČR
    - Zákon o rodině
    - Zákon o sociálně-právní ochraně dětí
    - Občanský soudní řád
    - Další předpisy (trestní a správní právo)
- Intervence státu
  - Rodinné právo a intervence státu
  - Státní zastupitelství

Účel rodinného práva

- Blaho dítěte
- Ochrana slabšího
- Dopad veřejného práva do sféry rodinněprávních vztahů
- Význam čl. 8 Úmluvy

Základní zásady rodinného práva - blaho dítěte

- V nejužším pojetí se dotýká pouze vztahu mezi rodiči a dětmi
- V nejširším pojetí se dotýká vztahu dítěte a státu
- Je (společně se zájmem) předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí
- Obtížné definovat
  - Zájem dítěte má různý dosah a význam z hlediska rozhodování státních orgánů

Zájem dítěte

■ Formulace:

- „Vyžaduje-li to zájem dítěte“
- „Vyžaduje-li to zájem na výchově“
- „Je povinen přihlédnout k zájmu dítěte“
- „Střet, konflikt zájmů“

Rodinněprávní vztahy

- Rodiče jsou odpovědní za výchovu svých dětí
- Z výkonu práv a povinností mezi rodiči a dětmi vznikají nejen práva a povinnosti mezi těmito účastníky, ale vyplývají z nich i určitá práva a povinnosti mající veřejnoprávní charakter
- Možnost zásahu státu do rodinných vztahů
  - Upraveno (částečně) v zákoně o rodině
  - Upraveno (převážně) v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí
- Pokud rodina ve vztahu k nezletilým dětem plní řádně své funkce, nikdo není oprávněn do vztahů zasahovat
  - V opačném případě je stát povinen zasáhnout

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Sociálně-právní ochrana

Pojem

- Vymezení dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí jako:
  - Ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu
  - Ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění
  - Působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny
- Demonstrativní charakter

Orgány sociálně-právní ochrany dětí

- Krajské úřady
- Obecní úřady obcí s rozšířenou působností
- Obecní úřady
- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

- Sociálně-právní ochranu zajišťují také:
  - obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, pověřené osoby (§ 48)

Komu je sociálně-právní ochrana určena?

- Týká se nezletilých dětí
  - Bez ohledu na další kritéria
- Týká se dětí, které ji skutečně potřebují
  - Zákon vymezuje okruh dětí, jimž je věnována zvýšená pozornost

Zaměření sociálně-právní ochrany na děti

- Jejichž rodiče:
  - Zemřeli
  - Neplní povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti
  - Nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti
- Které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy
- Které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že
  - zanedbávají školní docházku
  - nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy
  - požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitucí
  - spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití

- Které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte
- Na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu
- Které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umístovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců

- Které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami
- Které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu

Zásady sociálně-právní ochrany

- Předním hlediskem je zájem a blaho dítěte
- Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče
- Každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany dětí
  - Povinnost zachovat mlčenlivost o osobě, která orgán sociálně-právní ochrany upozornila
- Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů
  - Povinnost orgánu sociálně-právní ochrany pomoci
- Dítě má právo se svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech
- I rodič a jiná osoba odpovědná za výchovu jsou oprávněni požádat orgán sociálně-právní ochrany dětí o pomoc

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Projevy sociálně-právní ochrany v právním řádu

Zákon o rodině

- **Orgán sociálně-právní ochrany:**
  - Může být ustanoven opatrovníkem při střetu zájmů - § 37
  - Může učinit opatření (intervence státu) - § 43
  - Návrh na svěření do pěstounské péče (na přechodnou dobu) - § 45a
  - Předkládání zpráv v případě ústavní výchovy - § 46
  - Návrh na rozhodnutí o splnění podmínek ve vztahu k souhlasu rodičů s osvojením dítěte - § 68
  - Přijímá souhlas rodičů s osvojením dítěte - § 68a
  - Rozhoduje o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů, jestliže jde o dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc - § 69
  - Vyjadřuje se k osvojení - § 70
  - Může být ustanoven poručníkem - § 79

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

- Preventivní a poradenská činnost
  - Obecní úřad je povinen
    - vyhledávat děti, které potřebují pomoc
    - působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti
    - projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte,
    - projednat s dítětem nedostatky v jeho chování
    - sledovat, zda je na základě kontrolních oprávnění zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující
    - poskytnout nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů
    - oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti potřebující pomoc

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

- Preventivní a poradenská činnost:
  - Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen
    - sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku
    - činit opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

■ Povinnost dalších subjektů

- Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení, zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti potřebující pomoc, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví
- Zřizovatel zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má při přijetí dítěte do zařízení povinnost tuto skutečnost ohlásit bez zbytečného odkladu obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

■ Povinnost dalších subjektů

- Zdravotnické zařízení je povinno při ošetřování úrazu dítěte v případě podezření z týrání dítěte, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o ně zajistit zaznamenání úrazu. Jestliže zdravotnické zařízení zjistí, že charakter zranění neodpovídá popisu úrazu uvedeného doprovázející osobou, popřípadě dítětem, tuto skutečnost v záznamu uvede. V případě, že doprovázející osoba, popřípadě dítě, odmítne záznam provést, vyznačí zdravotnické zařízení tuto skutečnost v záznamu.
- Záznam je povinno zdravotnické zařízení zaslat obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

■ Povinnost dalších subjektů

- Zdravotnické zařízení je povinno neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, že matka po narození dítěte dítě opustila a zanechala je ve zdravotnickém zařízení.
- Každý, kdo se souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a bez rozhodnutí příslušného orgánu převezme dítě do své péče s úmyslem přijmout dítě do své trvalé péče, je povinen tuto skutečnost neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

■ Poradenská činnost

■ Obecní úřad obce s rozšířenou působností

- pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě
- poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené
- pořádá v rámci poradenské činnosti přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou
- poskytuje osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy dítěte
- poskytuje pomoc při uplatňování nároku dítěte na výživné a při vymáhání plnění vyživovací povinnosti k dítěti, včetně pomoci při podávání návrhu soudu; přitom spolupracuje zejména s orgány pomoci v hmotné nouzi, povinnými osobami, orgány činnými v trestním řízení a soudy

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

■ Poradenská činnost

■ Krajský úřad zajišťuje

- přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje těmto osobám poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu,
- osvojitelům nebo pěstounům poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy.
- obdobně i pro poručenství

- Krajský úřad je povinen alespoň jednou v roce zabezpečit konzultace o výkonu pěstounské péče

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

■ Výchovná opatření

- Obecní úřad rozhoduje o opatřeních podle zákona o rodině, neučinil-li tak soud

- Nepotřebuje schválení soudu

■ Obecní úřad:

- napomene vhodným způsobem nezletilého, jeho rodiče a osoby, kteří narušují jeho řádnou výchovu
- stanoví nad nezletilým dohled a provádí jej za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti
- uloží nezletilému omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků a zábav pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodných.

Opatření na ochranu dětí

- Obecní úřad obce s rozšířenou působností podává návrh soudu
  - na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě
  - na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu
  - na nařízení ústavní výchovy
  - na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy
  - na svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěření a na zrušení rozhodnutí o svěření dítěte do tohoto zařízení.

Opatření na ochranu dětí

- Obecní úřad podává soudu podněty k opatřením týkajícím se výchovy dětí
- Obecní úřad obce s rozšířenou působností poskytuje součinnost soudu při výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí
- Ocitne-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, zejména v důsledku úmrtí rodičů nebo jejich pobytu ve zdravotnickém zařízení, je obecní úřad povinen zajistit takovému dítěti neodkladnou péči
- Ocitlo-li se dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření

Další činnost orgánů sociálně-právní ochrany

- Rozhodují o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů, je-li dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
- Rozhodují o svěřeni do péče fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem, je-li dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
- Zprostředkovávají osvojení a pěstounskou péči
- Sledují výkon ústavní a ochranné výchovy
- Zřizují zařízení sociálně-právní ochrany

Občanský soudní řád

- **Orgán sociálně-právní ochrany dětí**
  - Může navrhnout předběžné opatření dle § 76a
  - V řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, může soud zjistit názor dítěte i prostřednictvím tohoto orgánu - § 100 odst. 4
  - Soud zpravidla zjistí názor tohoto orgánu o vhodnosti a účelnosti navržených nebo zamýšlených opatření v řízeních o výchově a výživě nezletilých dětí - § 178
  - Soud může požádat tento orgán, aby vedl povinného k dobrovolnému plnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi anebo rozhodnutí o navrácení dítěte, aniž by bylo třeba nařizovat výkon rozhodnutí - § 272

Ochrana dětí ze strany státu

- Dále např. v § 21a - 21d zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
  - Vykázání

- Dále např. v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon
  - § 171 - maření výkonu úředního rozhodnutí
  - § 205 - šíření pornografie
  - § 212 - opuštění dítěte
  - § 213 - zanedbání povinné výživy
  - § 215 a 215a - týrání
  - § 216 - únos
  - § 216a - obchodování s dětmi

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Intervence státu

Základní zásady intervence státu

- Stát zasahuje pouze tehdy, jestliže rodina nemůže či nedokáže zabezpečit ochranu nebo rozvoj dítěte
- Zásah musí být adekvátní
  - Efektivní, přiměřený, v zájmu dítěte
- Intervence musí být rychlá

Rozsah intervence

- Problém je vyřešen i bez změny právního postavení členů rodiny
- Státní intervence má za následek změnu právního postavení subjektů
  - Dojde např. k pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti
- Nemění se právní postavení rodičů, ale fakticky dochází k omezení rodičovské zodpovědnosti
  - Např. nařízení ústavní výchovy, ochranné výchovy, zákazu styku rodiče s dítětem

Možné situace

- Stát musí zasáhnout, protože nastala zákonem předvídaná skutečnost
  - Zákonem je upravena možnost konkrétního řešení
    - Např. poručenství, opatrovnictví, ochranná výchova
  - Rozhodující orgán po projednání věci zvolí některé z alternativních řešení
- Stát může zasáhnout a nabídnout řešení

Rodinné právo a intervence státu

- Výchovná opatření
- Ústavní výchova
- Ochranná výchova

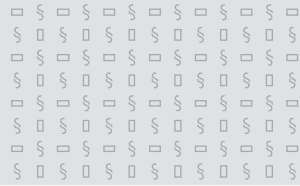

Výchovná opatření

■ Výchovná opatření

■ Obecní úřad nebo soud:

- napomene vhodným způsobem nezletilého, jeho rodiče a osoby, kteří narušují jeho řádnou výchovu
- stanoví nad nezletilým dohled a provádí jej za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti
- uloží nezletilému omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků a zábav pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodných.

Další možné intervence státu

- Účast státního zastupitelství v civilním řízení
- Základ úpravy v § 35 občanského soudního řádu
  - Státní zastupitelství v těchto řízeních hájí veřejný zájem
  - Jedinou výjimkou je § 62 a § 62a zákona o rodině, kde státní zastupitelství hájí zájem dítěte

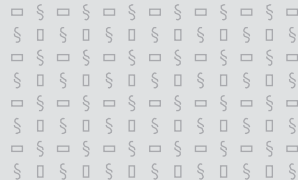
Vstup státního zastupitelství

- Vstupuje do zahájeného řízení ve věcech:
  - určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení,
  - uložení výchovného opatření
  - nařízení ústavní výchovy a prodloužení ústavní výchovy,
  - pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti
  - navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí
- Není účastníkem řízení, ale může činit všechny právní úkony, vyjma dispozice
- Navrhuje důkazy, aktivně se účastní jednání, má právo nahlížet do všech spisů, má právo přednést závěrečný návrh
- Nikdy nesmí stranit účastníku řízení

Zahájení řízení na návrh státního zastupitelství

- Podává návrh na zahájení řízení ve věcech:
  - uložení výchovného opatření
  - nařízení ústavní výchovy a prodloužení ústavní výchovy
  - pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti

- dále může např. podat návrh na popření otcovství

- Je účastníkem řízení, může disponovat
- V řízení hájí veřejný zájem

- Státní zastupitelství nemá v zákoně výslovně přiznanou způsobilost být účastníkem řízení ani procesní způsobilost
- Problém s věcnou legitimací
- Ohrožuje základní procesní zásady, jako rovnost, dispoziční a projednací zásadu apod.
- Ve sporných řízeních se pohybuje někde mezi žalobcem a žalovaným
  - Obdobný problém i v případě řízení dle § 193a
    - Účastníkem je žalobce, žalovaný a dítě

Státní zastupitelství

- Vykonává i další dohled v rovině ústavní a ochranné výchovy - jde o netrestní působnost státního zastupitelství
- Každý je oprávněn se v jakékoliv věci obrátit na státní zastupitelství, a to tzv. podnětem, nikoliv návrhem

Přímá operativní ochrana

- Ve vztahu k nezletilým dětem přichází v úvahu i okamžitá operativní ochrana ze strany Policie České republiky nebo orgánů činných v trestním řízení